

Till Havs- och Vattenmyndigheten havochvatten@havochvatten.se Dnr 2025-1217

Remiss gällande förslag till reviderad nationell förvaltningsplan för ål 2025–2030

Bakgrund

Ålen är akut hotad. Det är positivt att samtliga utredningar (SLU, FORMAS m.fl.) nu enhälligt pekar på behovet av fria vandringsvägar och åtgärder av vattenkraften för att rädda ålen har första prioritet. Tyvärr kan inte HaVs förslag till förvaltningsplan matcha behovet av åtgärder och lever inte upp till kraven i gällande svensk och internationell miljölagstiftning.

Sammanfattning

- Det är positivt att HaV identifierar det viktigaste hotet mot ålen som är vattenkraftens dammar, torrfåror, galler och turbiner så att dessa hot kan åtgärdas.
- HaV:s förslag till ålförvaltningsplan bryter mot flera paragrafer i Ålförordningen (se nedan) och måste ändras så att lagens villkor uppfylls
- HaVs förslag till ålförvaltningsplan harmonierar inte med rådets förordning om restaurering av natur och behöver anpassas till denna lagstiftning.
- Biomassan av blankål (300 ton) är enligt SLU "en vild gissning" och enligt DTU "en rejäl felräkning" varför siffran behöver korrigeras så att den blir trovärdig.
- HaVs förslag på referensår ex 1980 för ålförvaltningen strider mot lagen. Referensen skall vara opåverkat tillstånd före vattenkraften dvs senast i början av 1900-talet.
- De olagliga "Ålplanerna" måste snarast omarbetas/upphöra. Vissa Länsstyrelser använder dem till och med som underlag för sin tillsyn.
- SSE:s i Helsingborg årliga uppfödning av en miljon vilda ålyngel för försäljning till mänsklig konsumtion av 150 ton småål har pågått i Sverige sedan 1986 och måste snarast upphöra.
- Uppgifter om sjukdom hos hanterad ål är av myndigheterna sekretessbelagd handling. Dessa uppgifter skall vara allmän handling för att hindra sjukdomsspridning. Mänsklig hantering av vild ål skall så långt möjligt undvikas och främst användas i forskningssyfte.
- Hav föreslår att tillsynsmyndigheterna skall ställa krav på verksamhetsutövarna när det gäller ålen. Tillsynsmyndigheterna beslutar att lägga ned tillsynen i väntan på NAPen. Myndigheternas agerande för att ställa krav på verksamhetsutövarna behöver samordnas.
- Neddragning av kalkningsverksamheten innebär att ålproduktionen kraftigt försämras. Beslut om återupptagen och utökad kalkningsverksamhet är en av förutsättningarna för att uppnå EG:s gemensamma mål om 40% ålproduktion jämfört med det opåverkade. Falkenbergs kommun har erhållit EU-bidrag för sjökalkning.
- Länsstyrelsen remitterar nu Bevarandeplaner för vattendrag som är N2000. Dessa behöver anpassas för att leva upp till lagstiftningen i Ålförordningen. Även åtgärder utanför N2000 områden (ex dammar, torrfåror) påverkar de arter som skall skyddas.
- En förvaltningsplan behöver ange värdet av det som skall förvaltas. Det saknas i HaV:s plan. Enbart skyddsvärdet av **en** blankål är ex 3510€ och **ett** ålyngel 351€ Källa: Finlex 614/2019. Till detta skall adderas andra värden såsom socioekonomiska, kulturella, ekologiska, hälsomässiga, turist, sportfiske m.fl. värden.
- Det goda exemplet Hertingprojektet visar att det går att lösa fiskvandringen och ålvandringen till 100% samt att det är samhällsekonomiskt lönsamt. Källa: Lst i Halland Meddelande 2018:18.
- Myndigheternas (HaV och Energimyndigheten) "Strategi för åtgärder i vattenkraften" innehåller allvarliga brister och felaktiga ingångsdata som gör att vattnets värde underskattas. Hänsyn till ålen saknas i strategin som därför påverkar ålförekomsten negativt.

Synpunkter på HaV:s förslag till förvaltningsplan för ål 2025-2030

1. HaV:s förslag till nationell förvaltningsplan för ål strider mot flera punkter i ålförordningen (RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 1100/2007 av den 18 september 2007) som även gäller som svensk lag. Den allvarigaste bristen är en direkt felaktig rapportering av storleken på Sveriges ursprungliga ålproduktion vilket i sin tur innebär att åtgärderna reduceras till en bråkdel av vad ålförordningen stadgar.

Artikel 2 pkt 4: *"Målet för varje förvaltningsplan för ål skall vara att minska den antropogena mortaliteten så att minst 40 % av biomassan av blankål med stor sannolikhet tar sig ut i havet, i förhållande till den bästa uppskattningen av utvandring som skulle ha funnits om inte antropogena faktorer hade påverkat beståndet".*

HaVs uppskattning av (B_0) = Biomassan av blankål vid naturlig rekrytering och ingen antropogen påverkan, (orört tillstånd) anges utan omflyttning av ålyngel till **300 ton**. (Tab 5 s. 42). Danmarks mest ansedda fiskbiolog professor Kim Aarestrup vid Danmarks Tekniska Universitet får frågan vad konsekvenserna av denna låga siffra innebär för kraftbolagen och svarar: *"om målet sätts så lågt kan allt fortsätta som vanligt. Ingenting behöver förändras. Sverige måste ha räknat rejält fel"*.

Enligt Willem Dekker SLU är uppskattningen 300 ton *"en vild gissning"* Källa SVT Uppdrag Granskning. Enligt Håkan Wikström är det årliga behovet av ålyngel för att nå orört tillstånd i Sveriges inlandsvatten 188–360 miljoner. (Källa PPT 2011-03 SLU Fiskeriverket)

Källa: https://www.fishsec.org/app/uploads/2011/03/1154920898_46700.pdf

Enligt Elforsk AB bygger omräkningen från ålyngel till blankål på antagandet att 20 % av de ålyngel som sätts ut når blankålsstadiet. Källa: KRAFTTAG ÅL 2015-2017 RAPPORT 2018:504. Överlevnaden av vilda ålyngel bör vara betydligt större än karantänsiserade yngel. Särskilt som man på Scandinavian Silver Eels egen hemsida 2025-08-21 anger att en miljon importerade vilda ålyngel används för uppfödning och konsumtion av 120 ton småål i framför allt Holland. Detta sker med myndigheternas goda minne.

Sammantaget innebär dessa uppgifter från ålforskarna att Sveriges jungfruliga produktion av blankål från inlandsvattnen varit minst **37 600 ton till 72 000 ton**. (om vikten av en blankål sätts till 1 kg). Det innebär att HaV underrapporterar Sveriges ålförekomst mer än 100 ggr.

2. HaV:s förslag om **1980 som referensår** för ursprunglig, opåverkad ålproduktion är direkt felaktigt. Ålbeståndet minskade kraftigt när dammar och turbiner byggdes vilket hindrade ålynglens uppvandring och blankåls nedvandring. HaV:s argument att data saknas för tiden före 1980 är fel. Statkrafts insamling av ålyngel vid kraftverket i Lagan och insamlingen i Göta Älv som startade 1901 visar tydligt detta samband. Insamling och registrering av uppvandrande ål har bedrivits i Göta Älv i över 100 år. Källa: Länsstyrelsen i Västra Götaland Rapport 2016:37. Referensåret bör istället sättas till tiden före den storskaliga utbyggnaden av vattenkraften.
3. HaV:s förslag strider mot ålförordningens **Artikel 2 pkt 9** som stadgar: *"Förvaltningsplanen för ål skall innehålla en tidtabell för gradvis genomförande av när målnivån för utvandring enligt punkt 4 skall ha uppnåtts, vilken skall utgå från den förväntade rekryteringsnivån och skall inkludera åtgärder som skall tillämpas under det första året av tillämpning av förvaltningsplanen för ål"*.

HaV:s förslag saknar en tidtabell enligt ålförordningen och saknar även en specificering av vilka åtgärder som skall utföras under planens första tillämpningsår.

4. HaV:s förslag strider mot ålförordningens **Artikel 2 pkt 10** som stadgar:
*"Enligt förvaltningsplanen för ål skall varje medlemsstat **snarast** vidta lämpliga åtgärder för att minska dödligheten hos ål på grund av faktorer utanför fisket, **inklusive** vattenkraftturbiner."*
5. HaV:s förslag strider mot ålförordningens **Artikel 2 pkt 11** som stadgar:
"Varje förvaltningsplan för ål skall innehålla en beskrivning av de kontroll- och sanktionsåtgärder som skall gälla i andra vatten än gemenskapens farvatten i enlighet med artikel 10".

HaV:s arbete med ålförvaltningen är inte koordinerat med Länsstyrelsernas tillsynsarbete. Myndigheterna arbetar inom flera avrinningsområden med s.k. "Ålplaner". I Stadgarna för Ålplan Åtran §2 kan man läsa: *"Föreningens ändamål är att inköpa och utplantera ålyngel i Åtrans vattensystem". "Som kompensation för detta behöver ej ingående medlemmar (dvs. kratbolagen, vår kommentar) följa de ålägganden vad gäller ål och ålens framkomst som finns enligt gällande vattendomar"*.

6. Myndigheterna HaV och Länsstyrelserna måste **snarast** omarbета de olagliga Ålplanerna för att ålen skall kunna förvaltas på rätt sätt.

Länsstyrelserna har prioriterat bort tillsynen på vattenkraftens vattenverksamhet i väntan på omprövningen av vattenkraften den s.k. Nationella planen (NAP).

HaV:s förslag harmonierar inte med EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2024/... av den 24 juni 2024 om restaurering av natur och om ändring av förordning (EU) 2022/869.

*"Åtgärds mål 2 syftar till att säkerställa att minst 30 % av arealerna av utarmade ekosystem i land-, inlandsvatten-, kust- och havsområden senast 2030 är föremål för effektiv återställning för att öka den biologiska mångfalden, stärka ekosystemfunktioner och ekosystemtjänster och öka den ekologiska integriteten **och konnektiviteten**". "I EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030 fastställs ett åtagande om att rättsligt skydda minst 30 % av landytan inbegripet inlandsvatten". "I EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030 krävs större ansträngningar för att restaurera sötvattens ekosystem och vattendragens naturliga funktioner. Restaureringen av sötvattens ekosystem bör innefatta ansträngningar för att **återställa den naturliga konnektiviteten** hos vattendrag och deras tillflöden och svämplan, bl.a. genom att **avlägsna artificiella hinder** i syfte att göra det lättare att uppnå gynnsam bevarandestatus för vattendrag och sjöar, och uppfylla ett av de viktigaste målen i EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030, nämligen att återställa minst 25 000 km fritt strömmande vattendrag jämfört med 2020."*

7. HaV:s förslag behöver koordineras med Förordningen om restaurering av natur. HaV:s förslag behöver även koordineras med pågående remisser för nationella bevarandeplaner (ex för Åtran och Högvadsån) samt SLU:s rödlista för arter.

"Efter pilot projekt 1982–1985 startade den kommersiella odling 1986 med genomflöde, 25-gradigt bräckt vatten från Öresund". "I dag odlar företaget 150 ton konsumtionsål om året: varar ca. 90% går på export till Holland där man av tradition använder en liten ål (hanål, ca. 150 gram / st) till rökning och filetering". Det innebär att av de importerade vilda ålarna från England och Frankrike till Sverige används minst en miljon ålar årligen som föds upp för

konsumtion! Detta borde inte vara sanktionerat av de svenska myndigheterna. Källa: Scandinavian Silver Eels hemsida 2025-08-21.

8. Havs förslag till förvaltning behöver föreslå en ändring så att Sverige inte handlar med vilda ålyngel så att en miljon vilda, importerade ålyngel föds upp till 150 ton småål som därefter försäljs för konsumtion.

HaV skriver i remissversionen bilaga 2 sid 5:

Tillsynsmyndigheten behöver vid tillsyn och prövning:

- Ställa krav på verksamhetsutövarna att installera funktionella upp- och nedströmpassager för ål förbi vandringshinder. Särskild hänsyn ska tas till blankålens möjlighet att återvandra ut till kusten och möjlighet att bidra till reproduktionen.
- Ställa krav på att verksamhetsutövarna att rapportera antalet döda blankålar samt antalet naturligt uppvandrande ålyngel i vattendragen i kontrollprogram. Sådan information är viktig för beståndsuppskattning och för att vidta effektiva åtgärder för att öka blankålsutvandringen.

Undertecknad sände den 26 november 2019 till Länsstyrelsen i Halland en begäran om tillsyn gällande Ätrafors kraftverk. I skrivelsen efterfrågas om kraftbolaget har någon egentillsyn avseende ett antal punkter avseende ålens vandring bl.a. Döda och döende fiskar på gallret vid Ätrafors samt döda vandrande ålar samlade vid gallren i Yngeredsfors, Bällforsen och ev övriga kraftverk? Delar av svaret citeras nedan:

Angående begäran om tillsyn av vattenverksamhet vid Ätrafors kraftverk i

Falkenbergs kommun Beslut LÄNSSTYRELSEN 2020-09-02 535-8579-19

Länsstyrelsens beslut

”Länsstyrelsen i Hallands län bedömer att ärendet inte föranleder några åtgärder från Länsstyrelsens sida. Ärendet avskrivs från vidare handläggning”. Villkor om en ålyngelledare finns men hanteras inom ramen för Ålplan Ätran. Länsstyrelsens tillsyn av ålyngelledare och anläggningen i övrigt, inklusive bolagets egenkontroll, är framför allt en fråga om prioriteringar för tillsynsmyndigheten. Problemen som i övrigt tas upp i skrivelsen är frågor som har sitt ursprung i anläggningens tillstånd och är av sådan art att de bör hanteras i den kommande prövningen inom ramen för den nationella planen för vattenkraft. Länsstyrelsen har i dagsläget inte för avsikt att föregå den prövningen. Länsstyrelsen finner med anledning av ovanstående inga skäl att vidta tillsynsåtgärder med stöd av reglerna om vattenverksamhet i 11 kap. MB”.

Länsstyrelsens hantering av ärendet överensstämmer inte med HaV:s riktlinjer för vad tillsynsmyndigheten behöver prioritera vid tillsyn av vattenkraften. Länsstyrelsen svarar att man prioriterat bort denna tillsyn i väntan på prövningen i den kommande NAPen som kan dröja ca 20 år.

Det är bra att HaV föreslår ökade krav på kraftbolagets vattenverksamhet. Det är mindre bra att tillsynsmyndigheten samtidigt beslutar att lägga ned tillsynen under 20 år. Myndigheterna behöver koordinera sin verksamhet för ålens bästa.

9. Regeringen har beslutat om minskade anslag till naturvård och kalkningsverksamheten. Ålproduktionen är väsentligt mindre i förurningspåverkade vatten än i neutrala vatten. Källa: Erik Degerman. Beslutet innebär att vattendragens ekologiska status försämras samt att utvandringen av blankål minskar. Detta strider mot både rådets ålförordning och rådets förordning om restaurering av natur. Strategiska kalkningsinsatser måste ökas för att uppfylla ålförordningens krav.

Falkenbergs kommun har fått EU-bidrag för att restaurera försurade sjöar med kalkning. Falkenbergs kommun har rivit kraftverksdammen och installerat ett fisksäkert betagaller som gör att all vandringsfisk inklusive ål kan vandra helt fritt både uppströms och nedströms förbi kraftverket. Liknande åtgärder är samhällsekonomiskt lönsamma. Hertingprojektet ger ett socioekonomiskt nettonuvärde på 65,3 miljoner kronor. (Källa: Länsstyrelsen i Hallands län Meddelande 2018:18).

10. Havs och Vattenmyndigheten och länsstyrelserna måste förse beslutsfattare och domstolar med information om ålens rätta värde. Det är svårt att ta fram en förvaltningsplan och ompröva vattenkraften om man inte känner till värdet av det som skall förvaltas. Skyddsvärdet, socioekonomiskt, kulturellt, ekologiskt, hälsomässigt, turist, sportfiske, livsmedel, beredskapsvärde m.fl. värden behöver belysas. Avsaknaden av dessa värdegrunder är en av förvaltningsplanens allvarligaste brister som behöver kompletteras. Enbart **skyddsvärdet** av **en** blankål är 3510€ och för **ett** ålyngel 351€. Källa Finlex 614/2019 och JORD- OCH SKOGSBRUKSMINISTERIET Promemoria 9.5.2019 Bilaga 529/01.03/2019. Forskarna är ense om att ca 50 % av sjöarnas fiskbiomassa utgjordes av ål. Konsekvenserna av att utestänga denna drivkraft i inlandsvattnens ekosystem är mycket omfattande och behöver förklaras och värderas.

11. Myndigheternas (HaV och Energimyndigheten) ”**Strategi för åtgärder i vattenkraften**” innehåller allvarliga brister och felaktiga ingångsdata. Ålen saknas i strategin som därför påverkar ålförekomsten negativt.

”Arbetet med den nationella strategin har resulterat i metoder för att värdera energi- respektive naturmiljövärden. Att kunna göra korrekta avvägningar mellan olika intressen är av central betydelse inte minst vid individuella prövningar enligt Miljöbalken”. Avseende miljö kvalitetsmålet har Ätran ett lägre värde eftersom det enligt strategin förekommer flera andra miljöproblem såsom försurning och övergödning i avrinningsområdet. Ätran saknar enligt strategin förekomst av flodnejonöga. Strategin för denna grupp avrinningsområden (där Ätran ingår) bör därför enligt myndigheterna vara att tillämpa principen om kraftigt modifierade vatten KMV. **Myndigheternas strategi bygger på felaktiga ingångsdata.** Ätrons huvudfåra är **inte** försurad eller övergödd. Ätran **har** förekomst av flodnejonöga. Detta är bara några exempel på felaktigheter i strategin som gör att miljö kvalitetsmålen underskattas. Restaureringen av den nedersta forsen i Ätran, Hertingforsen, visar att klassningen av Ätrons kraftverk som KMV är felaktig då miljövärdena är möjliga att restaurera till 100%. Källa: Strategi för åtgärder i vattenkraften Avvägning mellan energimål och miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag Havs- och vattenmyndighetens och Energimyndighetens Rapport 2014:14

Myndigheterna behöver göra om den felaktiga värderingen av natur och miljö som presenteras i rapporten ”Strategi för åtgärder i vattenkraften”. Ålens förekomst och värde behöver inkluderas i antagna strategier, åtgärdsplaner, bevarandeplaner och förvaltningsplaner. När ålens värde underrapporteras eller exkluderas innebär det att Sverige inte följer lagen (RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 1100/2007 av den 18 september 2007) om att utföra nationella åtgärder så att minst 40% av den ursprungliga produktionen av blankål räddas undan vattenkraften och opåverkad kan ta sig ut i havet och vidare till Sargasso för att leka.

Vessigebro 2025-08-22

Ingemar Alenäs
Ekologkonsult